

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ МЕЖДУ ДЕЦАТА И УЧЕНИЦИТЕ В ПГИ „ИВАН ИЛИЕВ“ БЛАГОЕВГРАД

2017/2018

I. ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛИ НА НАСТОЯЩИЯ ДОКУМЕНТ

Въвеждането на общ механизъм за противодействие на тормоза се налага от разбирането, че реален напредък в справяне с насилието може да бъде постигнат само в резултат на прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и следва от цялата училищна общност и се подкрепя от всички отговорни институции. Подобна политика е необходимо да включва мерки и дейности за превенция и намеса, както и разписани механизми и отговорности за действие в ситуации на насилие. Тези елементи са подробно разгледани в настоящия документ.

II. ИЗМЕРЕНИЯТА НА НАСИЛИЕТО МЕЖДУ ДЕЦАТА

Насилието между деца в училище обхваща широк спектър от прояви. То е явление със сериозни размери и оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват. Последиците от насилието в училище са особено тежки и продължителни и силно привличат общественото внимание. Българската дума, която отговаря най-точно на явлението е „тормоз“ (“bullying”).

Какво е насилие: Дефиницията на видове насилие:

Физическо насилие е „причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание без разстройство на здравето”.

Психическо насилие „са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда”.

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики на това поведение:

1. Злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. Извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот;
3. Повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на агресия.

Тормозът може да обхваща много широк спектър от поведения. Тормозът може да се състои от преки нападения (удряне, заплаха или принуда, дразнене, подигравка, наричане с обидни прякори, сексуални забележки, открадване или повреждане на лични вещи) или да бъде по-рафиниран, непряк (например разпространяване на слухове или насърчаване на другите да отхвърлят или изключат някого от приятелската среда).

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

Физически тормоз - блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Вербален тормоз - подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди;

Психичен тормоз - подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;

Социален тормоз - избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране.

Разпознаването на физическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрични отговори;
- безпокойство и крайности в поведението - от агресивност до пасивност;
- лоша представа за себе си - децата смятат, че са заслужили насилието;
- прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- влошаване на успеха и чести отсъствия от училище;
- чести отсъствия от определени часове, например физическо;

Разпознаването на психическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели:

- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;
- агресивно поведение и/или поведението, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или нивото на развитие на детето;
- бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
- употреба на алкохол, медикаменти, самозанемаряване (постоянно обличане на едни същи дрехи или отказ да сресва косата си);
- психосоматични симптоми.

Тормозът може да бъде **реален или виртуален**. Бурното развитие на електронните комуникации през последните години доведе до нарастване на проявите на насилие, които се извършват чрез интернет или мобилен телефон. Тук спада разпространяването на:

- обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронна поща, Skype или Facebook;
- разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават;
- снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видео в интернет или други канали без негово съгласие, на слухове, клюки и заплахи в социалните мрежи, крадене на самоличност и др.

Един от признаците, че дете може би е жертва на кибертормоз е рязката смяна на настроението и поведението му при използване на интернет или получаване на обаждане по мобилен телефон - напр. детето става мълчаливо и боязливо.

Роли в ситуации на тормоз

В ситуациите на тормоз могат да бъдат въввлечени много деца, като ролите могат да се разделят по следния начин:

мъчител (агресор) – инициатор и изпълнител, който кани другите да се присъединят, лидер, който измисля нови начини за издевателство;

помощник на мъчителя – помага с цел да получи одобрението на мъчителя, присъединява се към тормоза, когато вече е започнал;

подкрепящ мъчителя – винаги присъства, дори да не се намесва активно; присмива се на жертвата, окуражава мъчителя, приканва другите да се забавляват;

защитник на жертвата – опитва се да каже на другите да спрат, вика за помощ, защитава или насърчава жертвата;

страничен наблюдател – стои настрана, преструва се, че не забелязва, не взема страна и не прави нищо;

жертвата – обект на тормоза.

Има и малка група деца, които са едновременно и насилници и насилвани. Обикновено такива деца са тормозени от някой „по-силен“, а те реагират като тормозят някой по-слаб от тях.

За ефективното справяне с насилието и тормоза от изключително значение е да се повлияе и промени поведението на всяко дете, а не да се съсредоточат усилията само върху преките извършители и потърпевши. Начините и подходите за това са различни, но те са неделима част от общата стратегия за справяне с явлението.

III. ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ НА МЕХАНИЗМА ЗА ПРОТИВОДЕСТВОЕ НА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ

1. Разработване и въвеждане на превантивни мерки за предотвратяване и противодействие на тормоза в училище

Превенцията на тормоза включва комплекс от мерки, които най-общо имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието.

Превантивните мерки в училище трябва да започнат задължително с оценка на проблема с насилието, както и с определяне на елементите на училищната компетентност за справяне и недопускане на явлението.

2. Осъзнаване и оценка на проблема.

Оценката на проблема изисква да се даде отговор на следните въпроси: Осъзнава ли се проблемът и какво се знае за него? Кои видове и какви форми на тормоз има в училището? Колко често те се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кои са участниците?

Оценката да се извършва регулярно, в началото и в края на учебната година.

За целта се използват:

1. специални въпросници;
2. дискусии с участие на цялата училищна общност- деца, учители и родители и др.

На базата на извършената оценка в началото на всяка учебна година се изготвя план за противодействие на училищния тормоз. Този план се ревизира и актуализира всяка година.

Изследването на проблема се обсъжда на педагогически съвет, с непедагогическия персонал, с родителите и децата.

- В края на учебната година може да се проведе училищна конференция с участието на цялата училищна общност или серия от фокус групи с деца от различни възрасти, родители и учители и др.

3. Дефиниране на елементите на училищната компетентност

3.1. Създаване на училищен координационен съвет за справяне с насилието

Председател: Екатерина Бонева – Дамянова – Зам.директор по УД

Членове:

1. Илия Вълчев – Педагогически съветник
2. Милена Методиева – Старши учител по предмети от философски цикъл
3. Елена Алексова – Старши учител по география и икономика
4. Янка Стоянова – Старши учител по история и цивилизация
5. Илияна Олева – Председател на Ученическия съвет при ПГИ

Съветът отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза.

Съветът се ръководи задължително от помощник-директор и включва педагогически съветник, учители, ученици и родители.

Комплексът от превантивни мерки трябва да включва всички възможни аспекти и форми на тормоза, ясно да фокусира вниманието върху участието на всички групи и да се планира на три нива - класна стая/паралелка, училище, общност.

3.2. Дейности на ниво клас/класна стая: Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения, недопускащи насилие като например емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др.

- групов работа, дискусии, решаване на казуси, споделяне на опит, като се използват възможностите на часа на класа, предмети от задължителното учебно съдържание, различни извънкласни и извънучилищни дейности.
- да се извеждат теми от учебното съдържание, които могат да се използват за работа и анализ по проблема насилие, свързани с правата на децата, ценностите, социалните роли, функционирането на групите и институциите и т.н.

Всяка първа дискусия трябва да започне с договаряне на правилата за работа, като например - всеки има право да каже какво мисли, всеки има право да бъде изслушван, мненията не се омаловажават и т.н. Основните теми могат да бъдат:

1. какво представлява тормозът, разпознаваме ли го и как можем да докладваме за случаи на тормоз;
2. какви са преживяванията на извършителя и потърпевшия (някои видове поведение като присмиването може да изглеждат като игра или шега, но обиждат и водят до негативни емоции у този, към когото са насочени и той да се чувства унижен или заплашен);

3. как се чувстваме когато видим прояви на тормоз и какво правим;
4. какво можем и искаме да направим;
5. кои са основните ценности, правила на поведение, които следва да приемем;
6. как можем да ги прилагаме.

Разглеждането на последната тема следва да завърши с изработването на общи правила на поведение и договаряне на процедура, в случай на нарушаване на правилата.

3.3. Дейностите на ниво училище включват:

1. Правила и дейности на училищно ниво, водещи до снижаване нивото на агресия и осигуряващи подкрепяща училищна среда, които да бъдат част от училищната политика;

- Утвърждаване на училищните символи (знаме, химн, емблема и униформа или елементи на униформа).
- Традиции за честване на национални, местни и училищни празници – издигане на националното знаме, изслушване на националния химн, посрещане на училищното знаме и т. н.
- Ден на ученическото самоуправление.
- Утвърждаване на система за награждаване на учители и ученици в рамките на училището и общината.
- Създаване на постоянно действащи ученически съвети.
- Целогодишно ангажиране на децата, включително и в периода на ваканциите.
- Финансиране на проектен принцип с възможност за включване на неправителствени организации.
- Участия в междуучилищни, регионални, национални и международни състезания, конкурси и олимпиади.
- Организиране и провеждане на ученически отпих и туризъм.
- Насърчаване и развитие на ученическия спорт.
- Изграждане на адекватна класна стая и стриктни правила против насилието.

2. Мерки за превенция на тормоза и насилието в училище

- ден за училищна конференция, за дискусии по темата;
- по-ефективен надзор по време на междучасие-дежурство;
- правила в час срещу насилието;
- редовни срещи с учениците;
- сериозни разговори с извършителите на тормоз и насилие;
- сериозни разговори с родителите на извършителите и тези, които са взели участие;
- родителско-учителски срещи; и “повече находчивост” при критични ситуации;

3. Прилагане на програми за развитие на личните и социалните умения на децата-участия в извънкласни дейности, ученически игри и други инициативи

4. Подобряване на системата за съобщаване на случаи на тормоз - чрез класния ръководител, педагогическия съветник, при необходимост директор и социален работник (при гарантиране на конфиденциалността);

5. Включване на експерти, родителите и самите ученици в процеса на създаване и реализирането на всички интервенции;

6. Използване на подхода за работа с връстници (peer education), които трябва да станат естествените помощници при реализирането на всички видове интервенции както по отношение на децата, които са обект на тормоз, така и по отношение на децата, които упражняват насилие;

7. Повишаване квалификацията на учителите за работа с програмите за справяне с критични ситуации включително реализиране на специализирани тренинги за определени категории от работещите в училище и други;

IV. ВЪВЕЖДАНЕ НА ЗАЩИТНАТА МРЕЖА – ПРАВИЛА ЗА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА НА ВСИЧКИ СЛУЖИТЕЛИ ПО ТЕМАТА, ВКЛЮЧВАНЕ НА РОДИТЕЛИТЕ, ДЕЖУРСТВА.

1. Правила за задълженията на всички служители в училището

- задължение на всеки учител/служител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел;
- спазване на графика за дежурство на определените места;
- спазване на разписаните процедури за реагиране в ситуации на насилие;
- спазване на училищната система за насочване към други служби;

2. Включване на родителите

- реализиране на училищни инициативи с участието на родители - специалисти от областта на помагачите професии (психолози, социални работници, лекари, свещеници) или други професии, които могат да бъдат полезни, включително журналисти, спортисти, драматурзи, композитори, музиканти, художници, режисьори и други;
- родители, членове на Училищното настоятелство да станат посредници между училището и родителите или други организации и институции;
- родители, които могат да осигуряват ресурси - за изпълнение на училищните дейности.

V. ПРОЦЕДУРИ ПРИ УСТАНОВЕН УЧИЛИЩЕН ТОРМОЗ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ ОТ ПГИ „ИВАН ИЛИЕВ“

Ниво на тормоз	Отговор на училището	Отговорни лица
Ниско нарушаване на правилата	Прекратяване – изгъване на нарушеното правило – налагане на съответната последица	Учител Класен ръководител
Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата	Протокол за тормоз – възстановяване на щетата, преценява се дали е необходимо да се разговаря с родителите	Класен ръководител
Сериозно – злоупотреба със сила, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето, телесния интегритет, както на детето-жертва, така и на детето-извършител.	Насочване към местната комисия за БППМН и полицията, ОЗД и община по силата на координационния механизъм; Протокол за тормоз – среща с родителите – възстановяване на щетата – включване на учениците в допълнителни програми	Координационен съвет

Ниско ниво - прекратяване на ситуация на тормоз:

1. В случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно.
2. Не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап.
3. Честа спонтанната реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата” и наказване на „насилника”. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от състрадание, за да може то да развие това чувство към другите. Защото липсата на състрадателност е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз.

Реакции спрямо детето, което е упражнило тормоз:

1. Когато става въпрос за първа проява / **ниско ниво на проява**/, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка;
2. Задължително да се уведоми класният ръководител;
3. Задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие от класния ръководител, педагогическия съветник/училищния психолог за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка.
4. Подходът за възстановяване на щетата често се прилага в училище, свързано с рушене на материалната база. Той се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена на друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази насока.
5. Същият подход успешно може да се прилага и когато се касае за нематериални щети. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата училищна общност, включително и с децата, и да бъде част от политиката на училището.

Като първа стъпка класният ръководител изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете. След изясняване на ситуацията и постигане на договорка, класният ръководител за определен период от време може да проследява поведението на децата и да дава обратна връзка. Класният ръководител може да потърси съдействие и от другите учители, които също да проследяват поведението на децата и да реагират своевременно. Педагогическият съветник или училищният психолог също може да подпомогне работата на учителя като наблюдава детето във взаимоотношенията му с другите деца и даде насоки за действията и мерките, които учителят да предприема при необходимост

Второ ниво- Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата

1. Протокол за тормоз – възстановяване на щетата.
2. Преценява се дали е необходимо да се разговаря с родителите.

Трето ниво: Сериозно – злоупотреба със сила, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето, телесния интегритет, както на детето-жертва, така и на детето-извършител.

1. Протокол за тормоз – среща с родителите – възстановяване на щетата – включване на учениците в допълнителни програми
2. Насочване към местната комисия за БППМН и полицията, ОЗД и община по силата на координационния механизъм;

Реакции спрямо дете, което е обект на тормоз

Работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение.

1. Класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило
2. Погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете.
3. При първия разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се остави то само да определи какво точно ще му помогне да се почувства сигурно; Необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;
4. Детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно, ако насилието се повтори. Може да му се предложи да поговори с училищния психолог;
5. **Никога не трябва да се предлага среща между дете, жертва на насилие и неговия мъчител с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици;**
6. Наблюдавайте детето в следващите дни и при необходимост отново разговаряйте с него.

Реакции, спрямо наблюдателите:

1. Да се работи с наблюдателите;
2. Не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз като всички, които са били там да видят какво се прави съгласно правилата на училището;
3. Изтъкват се тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдещето;
4. Убеждение за отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая.
5. Насърчение за грижа спрямо тормозеното дете.

VI. УЧИЛИЩНА СИСТЕМА ЗА НАСОЧВАНЕ КЪМ ДРУГИ СЛУЖБИ

1. Регистриране на ситуации на тормоз

Всяка ситуация на тормоз трябва да бъде регистрирана и описана в единен регистър на училището от учителя, който я е наблюдавал. Това се налага, за да може да се проследи развитието на случая във времето и да се планира подходяща интервенция. Добре е регистърът да съдържа кратко описание на всяка ситуация, кога се е случила, кои са участниците и какви мерки са били предприети. Този регистър трябва да се съхранява на достъпно място в учителската стая.

2. Уведомява се директора на училището

В случаите, при които поведението на детето се отличава с изразени агресивни прояви, снижен контрол върху гнева, склонност да разрешава конфликтни ситуации с насилие е необходимо да бъде потърсено съдействие от страна на отдел „Закрила на детето” по местоживеене.

3. Директорът е задължен да уведоми съответния отдел „Закрила на детето” по местоживеене и отдела за „Закрила на детето”, на чиято територия е училището, местните комисии за БППМН, полицията и всички останали участници в мултидисциплинарния екип по силата на координационния механизъм.

4. Социалният работник е професионалистът, който може да проучи ситуацията, в която се намира детето, условията, при които живее, родителският капацитет и при необходимост да предприеме мерки, които да подпомогнат детето и семейството като цяло.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време, той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на ниво училище.

Към настоящия момент на местно ниво са сформирани мултидисциплинарни екипи. Задължително представени страни в тези екипи са представителите на Дирекции „Социално подпомагане” (отдел „Закрила на детето”), МВР и общината.

5. Кога и къде може да бъде подаден сигнал за дете в риск?

Към Държавна агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. Националната телефонна линия за деца с номер 116 111 е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждащите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон. Тя функционира 24 часа в денонощието.

От страна на училището всеки един професионалист, работещ в системата на образованието може да подаде сигнал към отдел „Закрила на детето” по местоживеене на детето. Това може да бъде директор, учител, педагогически съветник, училищен психолог, възпитател, хигиенист и т.н.

При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на училището – информация за детето във взаимоотношенията му с учениците, впечатленията на учителите, т.е. ще потърси информация, с която да бъде направена оценка на случая.

6. Включване на родителите

- Във всички случаи е необходимо родителите да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията;
- В разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другото дете, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна;
- Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете от тяхна страна само ще задълбочат конфликта;
- Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се предостави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки;
- От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат;
- Учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник .

Изготвил: Координационен съвет при ПГИ „Иван Илиев“ в състав:

Председател: Екатерина Бонева – Дамянова – Зам.директор по УД

Членове:

- 1.Илия Вълчев – Педагогически съветник
- 2.Милена Методиева – Старши учител по предмети от философски цикъл
- 3.Елена Алексова – Старши учител по география и икономика
- 4.Янка Стоянова – Старши учител по история и цивилизация
- 5.Илияна Олева – Председател на Ученическия съвет при ПГИ

Утвърдил:

.....

/подпис и печат/

Директор:

Ася Бояджиева – Пенкова